

UOT 355/359

QARABAĞ İQTİSADI RAYONUNDA LOKAL XARAKTERLİ ANTİTERROR TƏDBİRLƏRİNİN TƏHLİLİ

m.t.h.e.ü.f.d., professor Heydər Piriye¹

m.t.h.e.ü.f.d., dosent, general-mayor Arif Həsənov²

arif.h.hasanov@gmail.com

dosent, polkovnik Yaşar Kərimov²

yasarkerimov430@gmail.com

¹Milli Müdafiə Universiteti

²Milli Müdafiə Universitetinin Hərbi Elmi Tədqiqat İnstitutu

DOI: 10.30546/9878.2024.1.10.09.

Xülasə. Məqalədə Fransanın Afrikada, ABŞ-ın Əfqanıstanda, Rusiya Federasiyasının Suriyada terrorçulara qarşı həyata keçirdiyi antiterror əməliyyatları ilə Qarabağ iqtisadi rayonunda keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirlərinin müqayisəli təhlili verilir.

Antiterror tədbirləri zamanı Azərbaycan Ordusu tərəfindən tətbiq edilən yüksək dəqiqliyə malik silahların rolu və çətin ərazi şərtlərində qeyri-qanuni silahlı birləşmələrə qarşı həyata keçirilən antiterror tədbirlərinin xüsusiyyətləri açıqlanır. Lokal xarakterli antiterror tədbirlərindən sonra müsadirə edilən döyüş texnikası, silah və sursatın sayına görə tələb edilən şəxsi heyətin tərkibi və qeyri-qanuni silahlı birləşmələrin ehtimal olunan sayı müəyyənləşdirilir.

Qarabağı tərk edən erməni sakinlərin rəsmi sayı göstərilir, onların da ən azı 30%-nin qeyri-qanuni erməni silahlı birləşmələrin tərkibinə cəlb olunduğu və Azərbaycan Ordusuna qarşı döyüşlərdə iştirak etdiyi açıqlanır.

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq konvensiyaların tələblərinə və götürdüyü öhdəçiliyə uyğun olaraq, lokal xarakterli antiterror tədbirlərini qısa zamanda başa çatdırması və beynəlxalq hüquq normalarına, eləcə də humanitar hüquq prinsiplərinə əməl etməsi göstərilir.

Açar sözlər: suverenlik, Qarabağ, antiterror, mif, silah, sülh

Giriş

XX əsrdə Qərblə SSRİ arasında davam edən uzunmüddətli qarşıdurmada SSRİ məğlub oldu və soyuq müharibə başa çatdı. SSRİ-nin zəifləməsi, Kremlin ikiüzlü siyasəti və Qərbin, xüsusilə ABŞ və Fransanın erməni diaspora təşkilatlarının havadarlığı ilə 1988-ci il fevralın 24-də Xankəndində meydanlara çıxan ermənilər əsasız iddialar irəli sürərək “miatsum” hərəkatına başladılar. Qarabağda yaşayan ermənilərin tələbləri Azərbaycandan ayrılaraq Ermənistanla birləşmək idi. Buna qədər XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq rus bolşevik imperiyası tərəfindən Göyçə dairəsi, Rusiya Kommunist Partiyasının Qafqaz Bürosunun qərarı ilə Naxçıvanın Şərur–Dərələyəz bölgəsi, Zaqafqaziya Sosialist Federativ Sovet Respublikasının Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qərarına əsasən Qazax və Zəngəzur qəzalarının bir hissəsi Ermənistanla verilmişdi [1]. XX əsrin sonlarında SSRİ-nin zəifləməsi ilə Qarabağda ermənilər tərəfindən başlayan prosesi bunun davamı və ermənilərin “dənizdən-dənizə dövlət” yaratma ideologiyasının xəstə təxəyyülü kimi də qiymətləndirmək olar.

1988-ci ilin fevralında başlayan bu proses Kremlin və xarici diaspora təşkilatlarının gizli dəstəyi ilə genişləndi. Çox keçmədən, 1988-ci ilin sonunda 200 mindən çox azərbaycanlı Ermənistandan zorla qovuldu və azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə həyata keçirildi. Kremlin fəaliyyətsizliyi və erməniləri açıq-aşkar dəstəkləməsi azərbaycanlıların heysiyyətinə toxundu, iki respublika arasında vəziyyət nəzarətdən çıxdı və gərginlik artmağa başladı. SSRİ-nin dağılması ilə Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdi, lakin Ermənistan havadarlarının dəstəyi ilə Cənubi Qafqazda vəziyyəti gərginləşdirdi və nəticədə Azərbaycanın ərazilərinin 20%-ə qədəri işğal edildi. Qarabağın və ətraf yeddi rayonun işğalı nəticəsində bir milyona yaxın azərbaycanlı qaçqın düşdü. 1991-ci ildən alovlanan

münaqişənin aktiv döyüş fazası 1994-cü ilin mayına qədər davam etdi və bu, Birinci Qarabağ müharibəsi kimi hərbi tarixinə keçdi. Azərbaycan ərazisini işğal edən Ermənistan qeyri-şərtsiz işğalçı qüvvələrini Azərbaycanın ərazisindən çıxarmalı idi. İşğala son qoymaq üçün BMT dörd qətnamə qəbul etdi, lakin ermənilər dünyanın gözü önündə bunu icra etmədi.

Münaqişənin həlli ilə bağlı dünyanın üç böyük dövlətinin ABŞ, Fransa və Rusiyanın həmsədrliyi ilə ATƏT “Minsk qrupu” yaradıldı. Minsk qrupuna həmsədr ölkələr BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvü və nüvə dövləti olmasına baxmayaraq, münaqişənin həlli üçün iyirmi səkkiz il mənasız və nəticəsiz danışıqlar apardı. Minsk qrupu münaqişəni qısa müddətdə həll edə bilirdi, lakin onlar münaqişənin həllini uzatmaqla, dünya güclərinin Cənubi Qafqaz uğrunda mübarizəsinə zəmin yaratdılar.

Rusiyanın vasitəçiliyi ilə 1994-cü ilin mayında Bışkekdə müvəqqəti olaraq cəbhədə tərəflər arasında atəşkəs razılığı əldə olundu, lakin bu problemi həll etmədi, sadəcə münaqişənin dondurulmasına xidmət etdi.

Qarabağ münaqişəsinin hərbi həlli

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ərazilərin işğalı ilə heç bir zaman barışmayacağını dünyanın ən mötəbər təşkilatlarının yüksək kürsülərindən dəfələrlə bəyan etmişdir. Buna paralel olaraq, ordu quruculuğuna xüsusi diqqət yetirilmiş və bu, prioritet məsələlərdən biri kimi qəbul edilmişdir. Münaqişənin həlli uzandıqca müxtəlif vaxtlarda cəbhədə vəziyyət gərginləşir və silahlı toqquşmalar baş verirdi. Belə silahlı toqquşmalardan biri 2016-cı ilin aprelində baş verdi. Azərbaycan Ordusu ermənilər tərəfindən uzun müddət müdafiə üçün hazırlanmış və şərti olaraq “Ohyan səddi” adlandırılan müdafiə xəttini qısa müddətdə, cəmi 24 dəqiqə ərzində yara bildi və bununla da Ermənistanın uydurma “qalib ordu” imicini darmadağın etdi. Bu, hələ o zaman gələcək qələbələrin müjdəçisi oldu. Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi cəbhədə aldığı məğlubiyyətdən nəticə çıxarmaq əvəzinə, cəfəng bəyanatlar verir, “yeni müharibə, yeni ərazilər” konsepsiyasını açıqlamaqla vəziyyəti daha da gərginləşdirirdi. 2020-ci ilin iyulunda cəbhə bölgəsindən uzaqda Azərbaycan–Ermənistan dövlət sərhədinin Tovuz hissəsində ermənilər tərəfindən mövqelərə edilən qəfil həmlə Azərbaycan Ordusunu adekvat cavab tədbirləri görməyə məcbur etdi. Düşməne yüksək dəqiqliyə malik silahlarla zərbələr endirildi, Azərbaycan Ordusu gücünü və qətiyyətini bir daha sübut etdi. Havadarlarından və xarici diaspora təşkilatlarından asılı olan Ermənistan hakimiyyəti ölkə daxilində yaranmış gərginliyi cəbhəyə daşımaqla, diversiya-təxribat fəaliyyətlərini genişləndirir, vəziyyəti bilərəkdən gərginləşdirməklə danışıqlar prosesini uzadır və münaqişənin həllini istəmədi. Bu azmış kimi, 2020-ci il sentyabrın 27-də bütün cəbhəboyu Azərbaycan Ordusunun mövqələrinə, yaşayış məntəqələrinə, mülki infrastruktura ağır artilleriya da daxil olmaqla zərbələr endirdi. Beləliklə, Azərbaycan Ordusunun cavab tədbirləri görməkdən və əks-hücuma başlamaqdan başqa çıxış yolu qalmadı və Azərbaycan xalqının birliyinin simvolu olaraq “Dəmir yumruq” adlanan 44 günlük Vətən müharibəsi başladı. Müharibənin sonunda Ermənistan kapitulyasiyaya məcbur oldu və 2020-ci noyabrın 10-da “Üçtərəfli bəyanat”ı imzalayaraq üzərinə öhdəçilik götürdü. Təəssüf hissi ilə qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistan öhdəçiliyi icra etmədi, zaman keçdikcə Qarabağ iqtisadi rayonunda qalmış qeyri-qanuni silahlı birləşmələri çıxarmaq, kommunikasiya xətlərini açmaq, erməni əhalisini sülhə hazırlamaq əvəzinə, havadarlarının əlində alətə çevrildi, revanş almaq istəyən qüvvələrin qarşısında aciz qaldı. ABŞ və Fransanın hakimiyyət strukturlarında təmsil olunan, erməni lobbilərindən maliyyə dəstəyi alan senatorlar beynəlxalq təşkilatlarda Ermənistanı dəstəkləyir, eləcə də Türkiyə və Azərbaycana qarşı qarayaxma kompaniyasına rəhbərlik edirdilər. Bunun nəticəsində Ermənistan hakimiyyəti yanlış qərarlar verir, münaqişənin həlli əvəzinə vəziyyəti daha da gərginləşdirir, vaxt uzandıqca Qarabağın erməni əhalisi üçün “statusa” nail olacaqlarına ümid edirdilər. Azərbaycan baş verənləri diqqət və səbirlə izləyərək, yaranmış vəziyyəti dinc yolla həll etməyə çalışsa da, bu mümkün olmadı. Azərbaycanın qətiyyəti və iradəsi sayəsində 2023-cü il aprel 23-də Laçın sərhəd-keçid məntəqəsinin qurulması ilə Azərbaycanın dövlət sərhədi tamamilə nəzarətə götürüldü [2]. Ermənistandan Qarabağ iqtisadi rayonunun Rusiya sülhməramlılarının müvəqqəti nəzarətində olan ərazilərə qanunsuz silah-sursat daşınmasının, eləcə də xarici ölkə vətəndaşlarının qanunsuz yolla Azərbaycan Respublikasının ərazisinə daxil olmasının qarşısı alındı. Bunu həzm etməyən Ermənistan

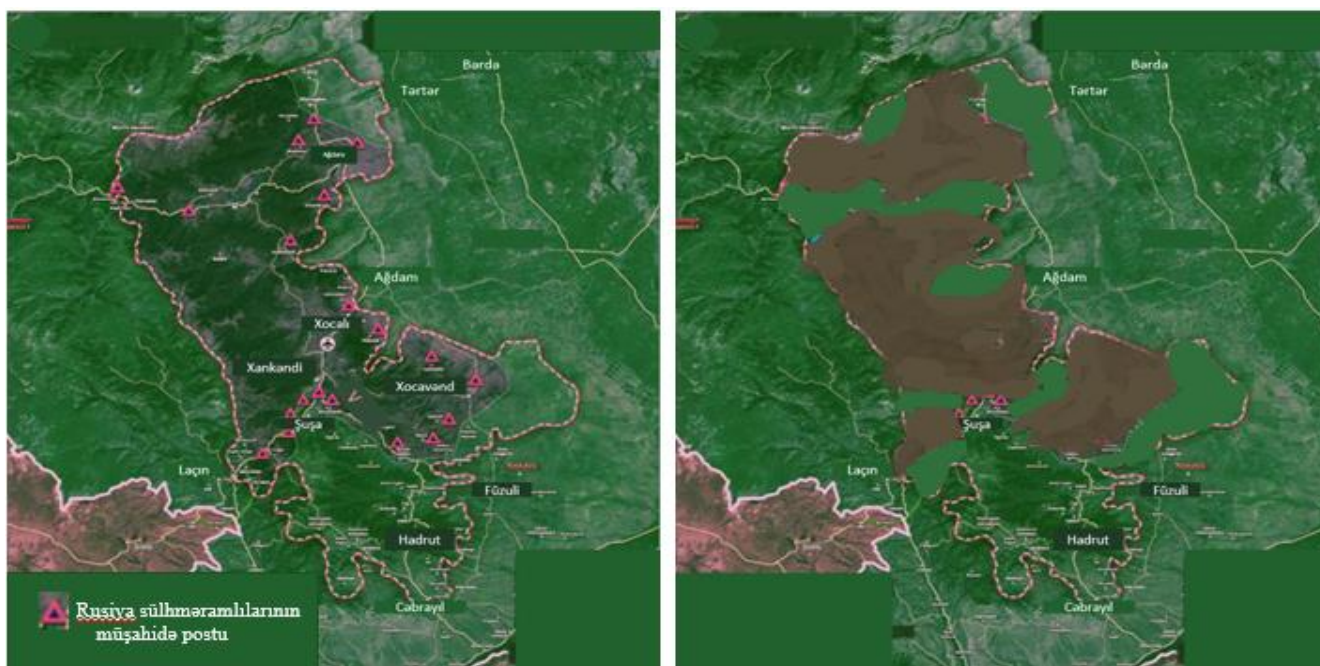
havadarlarının dəstəyi ilə BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının iclasında və ABŞ senatında erməni əhalisinin blokadada saxlanması və humanitar böhran yaşanması haqqında müzakirələrin keçirilməsinə nail olsa da, özünü dünya ictimaiyyətinin gözündə gülünc vəziyyətə saldı. Ermənistandan “SPAYKA” şirkətinə məxsus 19 ədəd yük maşınından ibarət humanitar yardım karvanının Laçın-Xankəndi yolu ilə göndərilməsi onsuz da kövrək olan vəziyyəti daha da çətinləşdirdi. Azərbaycan beynəlxalq hüququn tələblərinə uyğun olaraq humanitar yardımları onun razılığı və Ağdam-Xankəndi yolu ilə daşınmasını bildirsə də, Ermənistan buna məhəl qoymur, Fransanın Paris və Marsel şəhərlərinin merlərinin və onlar ilə birgə gələn nümayəndə heyətinin, eləcə də Ermənistanda akkreditə olunmuş ölkələrin nümayəndələrinin Laçın sərhəd-keçid məntəqəsi istiqamətində humanitar yardım karvanı dayandığı yerə səfərini təşkil edir, Azərbaycanı humanitar yardımını buraxmamaqda və böhran yaratmaqda ittiham edirdi [3]. Ümumilikdə, 1988-ci ildə Ermənistan və Azərbaycan arasında başlayan Qarabağ münaqişəsi dünya ictimaiyyətinin nəzərində elə bir xarakter almışdı ki, sanki, Cənubi Qafqazın həllolunmaz probleminə “Qordan düyünü”nə çevrilmişdir. Lakin İkinci Qarabağ müharibəsində Azərbaycan Ordusu düyünün əsas hissəsini 44 günlük müharibə zamanı çözdü, yerdə qalan isə zaman məsələsi idi. 2020-ci ildə kapitulyasiya edən Ermənistan–Rusiya, Hindistan, Fransa və İrandan aldığı silah-sursat, maliyyə və mənəvi dəstək hesabına ritorikasını dəyişib daha çox güc amilinə üstünlük verirdi. Bunun nəticəsi olaraq, erməni birləşmələri Azərbaycanla şərti dövlət sərhədinin Laçın, Kəlbəcər və Gədəbəy hissəsindən, eləcə də Qarabağ iqtisadi rayonunun Rusiya sülhməramlılarının müvəqqəti nəzarətində olan ərazilərindən Azərbaycan Ordusunun mövqelərini atəşə tutur və diversiya-təxribat fəaliyyətləri həyata keçirirdilər. Erməni diversiya-təxribat qrupu tərəfindən Qarabağ iqtisadi rayonunun Xocavənd ərazisində yola basdırılan minanın 2023-cü il sentyabrın 19-da səhər saatlarında partlaması nəticəsində 6 nəfər polis əməkdaşı və işğaldan azad olunmuş ərazilərdə infrastrukturun yenidən qurulmasında çalışan mülki şəxslərin həlak olması vəziyyəti daha da gərginləşdirdi. Azərbaycan diplomatik kanallar vasitəsilə BMT-ni və digər beynəlxalq təşkilatları bölgədə yaranmış vəziyyət haqqında məlumatlandırdı. Qarabağ iqtisadi rayonunun Rusiya sülhməramlılarının müvəqqəti yerləşdiyi ərazidə qeyri-qanuni silahlı birləşmələrə qarşı lokal xarakterli antiterror tədbirlərinə başladığını bildirdi, orada yerləşən erməni əsilli sakinlərə hərbi obyektlərdən və terrorçulardan uzaq durmaq və onlara dəstək olmamaq barədə çağırış etdi. Lokal xarakterli antiterror tədbirləri 2023-cü il sentyabrın 19-da saat 13:00-da başladı və sentyabrın 20-də cəmi 23 saat 43 dəqiqədən sonra qeyri-qanuni silahlı birləşmələrin tərk-silah olunması ilə başa çatdı. Bununla da Azərbaycan Respublikasının suverenliyi tamamilə təmin edildi və “Qordan düyünü” tam şəkildə çözülmüş oldu. Azərbaycan Ordusunun keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirləri unikallığı ilə seçilir və bunu bir sıra aspektdən təhlil etmək mümkündür.

Azərbaycan Ordusunun keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirlərini, ilk növbədə müxtəlif ölkələrin keçirdiyi antiterror əməliyyatları ilə müqayisə və təhlil etmək olar. Azərbaycan Ordusu antiterror tədbirləri zamanı ancaq yüksək dəqiqliyə malik silahlar tətbiq etdi və legitim hədəflərə zərbələr endirdi. Mülki əhalinin qorunması məqsədilə yaşayış məntəqələrinin ətraf ərazilərində yerləşən hakim yüksəkliklər ələ keçirildi, yollar nəzarətə götürüldü və yaşayış məntəqələri bloklandı. Qeyri-qanuni silahlı birləşmələrin hərəkəti məhdudlaşdırıldı, ilk növbədə onların HHM və REM vasitələrinə, idarəetmə məntəqələrinə, tank və zirehli döyüş texnikalarına, YARS, artilleriya və minaatan batareyalarına, canlı qüvvə və atəş vasitələrinə, döyüş və müşahidə postlarına, silah-sursat anbarlarına, ötürücü stansiyalara yüksək dəqiqliyə malik silahlar vasitəsilə dəqiq və öldürücü zərbələr endirildi. İlk həmlədə 90-a yaxın döyüş mövqeyi ələ keçirildi və dərinliyə doğru irəliləyərək hakim yüksəkliklər, yol qovşaqları nəzarətə götürüldü. Azərbaycan Ordusunun komandanlığı İkinci Qarabağ müharibəsində olduğu kimi, lokal xarakterli antiterror tədbirləri zamanı mülki şəxslər olan şübhəli hədəflərə zərbələr endirmədi, Ermənistandan fərqli olaraq, beynəlxalq konvensiyaların tələblərinə hörmətlə yanaşdı.

Qeyri-qanuni silahlı birləşmələr ərazini mühəndis fortifikasiya qurğuları ilə gücləndirmiş, səngər və əlaqə yolları hazırlamış, döyüş mövqelərini uzunmüddətli müdafiəyə hazırlamış, ərazini texnikalara və piyadalara qarşı minalamışdı. Lokal xarakterli antiterror tədbirləri keçirilən ərazi coğrafi xüsusiyyətlərinə görə çətin keçilən dağlıq və meşəlik olması ilə xarakterizə edilir. Həmçinin mülki əhali yaşayan Ağdərə, Əsgəran, Xocavənd, Xocalı və Xankəndi kimi iri yaşayış məntəqələrinin qeyri-qanuni

silahlı birləşmələrin nəzarətində olması antiterror tədbirlərinin keçirilməsini çətinləşdirirdi. Rusiya sülhməramlılarının müvəqqəti nəzarət zonasında qalan ərazilərdə qeyri-qanuni silahlı birləşmələr görülən tədbirlər nəticəsində bir neçə hissəyə bölündü və onların fəaliyyətləri bloklandı. Bununla da terrorçular çıxılmaz vəziyyətə düşdü, ağ bayraq qaldıraraq təslim olmağa məcbur oldu (Şəkil 1).

Azərbaycan Ordusu tərəfindən keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirlərinin unikalığı ondan ibarətdir ki, qeyri-qanuni silahlı birləşmələrin güclü müqavimətinə baxmayaraq, yaşayış məntəqələrinə girmədən, çətin coğrafi ərazi şəraitində onları qısa müddətdə tərk-silah etmək mümkün oldu. Bu zaman mülki əhali, iaşə obyektləri, uşaq bağçası, məktəb, inzibati və yaşayış binaları zərər görmədi. Qeyri-qanuni silahlı birləşmələr təslim olduqdan sonra silah-sursatların yerləşdiyi obyektlər aşkar edildikcə, tükürpədicə mənzərə ortaya çıxdı. Kəlbəcər rayonu ərazisində fermada, Xocavənd rayonunda İkinci Dünya müharibəsi qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış memorial kompleksdə, muzeylər, uşaq bağçası, döyüş mövqelərinə yaxın yerləşən evlərin həyətlərində, məktəblərin idman və akt zallarında və s. kimi yerlərdə külli miqdarda silah-sursat aşkar edildi [4].

Şəkil 1. Lokal xarakterli antiterror tədbirlərindən əvvəl və sonra yaranan vəziyyət

Əgər Azərbaycan Ordusu bu kimi yerlərə zərbə endirmiş olsa idi, Ermənistanın havadarları və diaspora təşkilatlarının əlində oyunağa çevrilmiş lobbilər beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycana qarşı qarayaxma kompaniyasına hazır idilər (Şəkil 2).

Antiterror əməliyyatı başa çatdıqdan sonra bölgədə yaşayan erməni əsilli əhali separatçıların diktəsi ilə könüllü olaraq, dərhal Laçın sərhəd-keçid məntəqəsindən keçməklə Ermənistana getməyə üstünlük verdi. Azərbaycan hökuməti Qarabağ iqtisadi rayonunda qeyri-qanuni silahlı birləşmələrə qarşı keçirilən antiterror tədbirləri zamanı azad olunan ərazilərdə yaşayan erməni əsilli əhəlinin təhlükəsizliyinə zəmanət verdi, lakin ermənilər könüllü olaraq, Qarabağı tərk etdilər, bu, onların öz seçimi idi. İndi bir çox beynəlxalq təşkilatlar, ermənilərin havadarları olan ölkələr Azərbaycana təzyiq göstərmək istəyir, ermənilərin geri dönməsini və Qarabağ iqtisadi rayonunda yaşamasını tələb edir, bu, riyakarlıq və ikiüzlülükdür. Azərbaycan hökuməti və aidiyyəti dövlət strukturları Qarabağ ərazisində qalmış azsaylı erməni əhəlinin Azərbaycan cəmiyyətinə reinteqrasiyası üçün tələb olunan bütün zəruri tədbirləri görür. Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşlarına şamil olunan hüquqlar təmin edilir. Bu, bir az zaman alsada, artıq ermənilərin reinteqrasiya prosesinə start verilib. Əlbəttə, bu, o qədər də asan proses deyil. Çünki uzun illər xalqımıza qarşı düşmənçilik ruhunda böyüyən və Ermənistanın uydurma və saxta ideologiyasının qurbanına çevrilən əhəlinin psixoloji olaraq Azərbaycan cəmiyyətinə adaptasiya prosesi çox vaxt alacaq. Lakin erməni əhəlinin bütün hüquq və azadlıqları, eləcə də firavan

həyat təzi təmin olunduqca bunu yaxından dərk edəcəklər. Xankəndində Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən erməni əsilli vətəndaşlar üçün artıq bütün şərait yaradılmışdır [5]. Lakin hələ də silahı yerə qoymayan və Qarabağın ərazisində gizlənən silahlı qruplar vardır. Qarabağ ərazisinin çətin relyefini, dağlıq və meşəlik olmasını nəzərə alsaq, deyə bilərik ki, gizlənmiş terrorçuları zərərsizləşdirmək vaxt alacaq. Bugün Azərbaycanı daxildən təhdid edən təhlükə yoxdur.

Şəkil 2. Xocavənd rayonunda memorial kompleksdə və Kəlbəcər rayonu ərazisində fermada aşkar edilən silah və sursat

Üçtərəfli bəyanatın şərtlərinə əsasən, Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikasına maneəsiz hərəkətin təmin edilməsini öhdəçilik götürən Ermənistan, Zəngəzur dəhlizinin açılma vaxtını uzadır və bu məsələ ətrafında manipulyasiya edirdi. İndi əminliklə demək olar ki, Zəngəzur dəhlizinin açılmasında lokal xarakterli antiterror tədbirləri açar rol oynadı. Çünki Ermənistanın artıq çıxış yolu qalmayıb, Zəngəzur dəhlizi açılmalı və işğalda qalan anklavlar qaytarılmalıdır.

Dünyanın müxtəlif ölkələri tərəfindən antiterror əməliyyatları keçirilmişdir, onlar səbəb və nəticələri ilə tarixdə qalıb. Müqayisə üçün onların bir neçəsini nəzərdən keçirək.

Fransa silahlı qüvvələri Mali, Çad, Burkino–Faso, Mavritaniya və Niger (G5 qrupu “Saxal” kimi adlanan ölkələr) bu ölkələrdə terrorçulara qarşı “Barxan” əməliyyatlarını həyata keçirmişdir. Fransanın Malidə keçirdiyi əməliyyata BMT-nin missiyası çərçivəsində Böyük Britaniya, Estoniya və Almaniya helikopterlər və bir neçə yüz hərbi qulluqçu ilə dəstək vermişdir. Fransa 2018-ci ildə keçirilən əməliyyata 4500 nəfər hərbi qulluqçu, 470 ədəd zirehli texnika, 360 ədəd təminat avtomobili, 19 ədəd helikopter, 8 ədəd döyüş təyyarəsi, 4 ədəd PUA və 6-10 ədəd yük təyyarəsi cəlb etmişdir. Əməliyyata böyük hərbi qruplaşma cəlb olunmuşdur. Buna baxmayaraq, Fransa prezidenti Emanuel Makron 2013-cü ildə başlayan “Barxan” əməliyyatının, ancaq 2022-ci il noyabrın 9-da başa çatdığını rəsmən elan etmişdir [6]. Doqquz ilə yaxın davam edən “Barxan” əməliyyatının sonunda Fransa məğlubiyyətlə üzləşərək silahlı qüvvələrini Mali və Burkino–Fasodan çıxarmaq məcburiyyətində qaldı.

2015-ci il sentyabrın 30-dan başlayaraq Rusiya Federasiyasının Suriya Ərəb Respublikasının hökumət qüvvələri tərəfdən “Əl-Qaidə”, İŞİD və “Əl-Nusra Cəbhəsi” terror qruplaşmalarına qarşı həyata keçirdiyi əməliyyatlar, ancaq 2017-ci ilin sonunda İŞİD terror qruplaşmasının məhv edilməsi ilə üç ildən sonra başa çatdı və Suriya ərazisinin böyük hissəsi hökumət qüvvələrinin nəzarətinə keçdi.

2001-ci il sentyabrın 11-də əkiz qüllələrə hücumdan sonra ABŞ-ın əlliyyə yaxın ölkə ilə birgə Əfqanıstanda keçirdiyi “Sarsılmaz azadlıq” əməliyyatı oktyabrın 7-də “Əl-Qaidə”yə qarşı Kabul və

Qəndəhara raket zərbələrinin endirilməsi ilə başladı. ABŞ həmin il noyabrın 25-də Əfqanıstana 55 min nəfərə qədər yerüstü qüvvələr çıxardı. Beynəlxalq koalisiya qüvvələri ərazini 2013-cü il iyunun 18-də Əfqanıstan milli ordusuna və təhlükəsizlik qüvvələrinə təhvil verib, 2014-cü ilin sonuna qədər Əfqanıstandan çıxmağı planlaşdırdı. Hüquq Müdafiə Təşkilatlarının qiymətləndirməsinə görə, Əfqanıstanda 20.000-dən 35.000-ə qədər insan həlak olmuşdur. On üç il davam edən bu əməliyyatlarda ABŞ-ın itkisi 2346 nəfər, koalisiyanın digər iştirakçılarının itkisi isə 3467 nəfər təşkil edirdi. Bunun kimi çoxlu nümunələrə rast gəlmək olar [7].

Dünyanın gözü önündə illərdir davam edən münaqişələrdə uşaqlar, qadınlar, qocalar ölür, yaşayış binaları, xəstəxanalar, məktəblər, məscidlər məhv edilir. Axan qanları, iztirablari, anaların göz yaşlarını, uşaqların ah-naləsini dindirən yoxdur. Dünyamız bu baş verənləri, sanki, nə görür nə də eşidir. Bunlardan qorunmaq üçün uzaqgörən və ağıllı rəhbərə, layiqli vətəndaşlara, güclü iqtisadiyyata və orduya malik olmaq lazımdır.

Azərbaycan Ordusunun Qarabağ iqtisadi rayonunda qeyri-qanuni silahlı birləşmələrə qarşı keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirləri dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin Ermənistan–Azərbaycan Qarabağ münaqişəsinin həlli üçün yaradılan “Minsk qrupu”na həmsədrlik edən ABŞ, Fransa və Rusiyanın keçirdiyi və yuxarıda qeyd olunan antiterror əməliyyatlarının heç biri ilə müqayisə oluna bilməz.

Hər üç ölkənin həyata keçirdiyi antiterror əməliyyatları çoxlu sayda mülki insanın ölümünə, yaşayış binalarının və infrastrukturun dağılmasına səbəb olmuş, nəticədə həmin ərazilər tərk edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası beynəlxalq öhdəçiliyə sadıq olmaqla yanaşı, bu ölkələrə nümunə olacaq antiterror əməliyyatı keçirdiyini nümayiş etdirdi. Bölgəyə gələn BMT-nin müşahidə missiyasının nümayəndələri ictimaiyyətə bəyanatla çıxış etdilər və olduqları yaşayış məntəqələrində mülki əhaliyə qarşı təhlükə yarada biləcək faktlara və dağıntılara rast gəlmədiklərini dəfələrlə açıqladılar. Hazırda Azərbaycan tərəfi azad olunmuş yaşayış məntəqələrində mülki əhalinin əmlakının qorunmasını həyata keçirməklə, ermənilərin bəyan etdiyi saxta “etnik təmizləmə” ideyasının üstündən xətt çəkmiş oldu. Bu, Ermənistanın havadarlarını çox məyus etsə də, Azərbaycanın növbəti uğuru kimi qiymətləndirilə bilər.

Qarabağ iqtisadi rayonunda Rusiya sülhməramlılarının müvəqqəti nəzarətində olan ərazilərdə yaşayan erməni əhalinin sayının 120.000 nəfər şişirdilmiş rəqəm göstərilməsi çaşqınlıq yaradırdı. Lakin “Sputnik Armeniya”nın 26 sentyabr 2023-cü il saat 20:00-a olan məlumatında Laçın sərhəd-keçid məntəqəsindən keçərək Qarabağı tərk edən ermənilərin sayının 28.210 nəfər olduğu açıqlandı və bu məsələyə qismən də olsa, aydınlıq gətirildi [8]. Azərbaycan tərəfinin Laçın sərhəd-keçid məntəqəsindən keçən ermənilərin sayı barədə açıqlaması ən dəqiq məlumat olacaqdır.

Lokal xarakterli antiterror tədbirləri başa çatandan sonra müsadirə edilmiş döyüş texnikası, silah və sursat barədə Müdafiə Nazirliyinin 2023-cü il oktyabrın 2-nə olan rəsmi məlumatı cədvəldə göstərilmişdir [9].

Müsadirə olunan döyüş texnikası, silah və sursatın istifadəsinə görə tələb olunan şəxsi heyətin orta say göstəricisinə görə bilavasitə silahın yanında fəaliyyət göstərən heyət 5290 nəfər təşkil edir. Bunları idarə edən zabit və gizir heyətini, təminatı həyata keçirən bölmələri, döyüş texnikasının, silah və sursatın hələ də aşkar edilməsini, eləcə də lokal xarakterli antiterror tədbirləri zamanı məhv edilən terrorçuların sayını nəzərə alsaq, təxminən 10-12 min terrorçunun olması öz təsdiqini tapmış olur. Qarabağı tərk edən erməni sakinlərin açıqlanan rəsmi sayının 28210 nəfər olması, onların 12000-ə qədərini qeyri-qanuni silahlı birləşmələrə cəlb olunması praktiki olaraq, əhalinin böyük hissəsinin terrorçuluq fəaliyyətlərinə yönləndirildiyini, bölgənin və əhalinin hərbiləşdiyini göstərir.

Qeyri-qanuni silahlı birləşmələrdən müsadirə edilən döyüş texnikası, silah-sursat və təchizatın sayı hər keçən gün daha da artır. Bu qədər döyüş texnikasının, silah-sursatın qeyri-qanuni silahlı birləşmələrdə olması insanda ikrah hissi doğurur. Belə ki, İkinci Qarabağ müharibəsinin gedişində qarşı tərəf arsenalında olan döyüş texnikasının, silah-sursatın çox hissəsini istifadə etmişdi. 2020-ci il noyabrın 10-da imzalanmış “Üçtərəfli bəyanat”ın şərtlərinə görə Qarabağda qalan qüvvələr ərazidən çıxmalı idi. Lakin bunun əksi olaraq, 2023-cü il aprelin 23-nə kimi Laçın sərhəd-keçid məntəqəsi qurulana qədər Qarabağın ərazisinə çoxlu sayda silah-sursat daşınmışdır, bu isə qeyri-qanuni silahlı

birlişmələrin planlı şəkildə müharibəyə hazırlaşdığını göstərir. Rusiya sülhməramlılarının iştirakı ilə Ermənistan humanitar məqsədlər üçün nəzərdə tutulan Laçın yolundan Qarabağa 2021-ci ilin istehsalı olan minalar, silah və sursat daşımıdır [10]. Bu qədər silah-sursat Ermənistanın havadarlarının və xarici diaspora təşkilatlarının ayırdığı maliyyə vəsaiti hesabına mümkün ola bilərdi. Rusiya sülhməramlılarının himayəsi ilə terrorçuların səngərlər qazmasını, mövqeləri möhkəmləndirməsini, eləcə də döyüş postlarına tibb avtomobillər vasitəsilə silah-sursat daşmasını göstərən çoxlu sayda məlumatlar, videogörüntülər vardır. Məhz elə bunlar lokal xarakterli antiterror tədbirlərinin keçirilməsini qaçılmaz etdi. Görünür, bu, son deyil, Qarabağın dağlıq və meşəlik ərazisində gizlənmiş terrorçulara qarşı mübarizə hələ davam edəcək.

Cədvəl. Müsadirə olunan döyüş texnikası, silah və sursat haqqında məlumat

S/s	Döyüş texnikası, silah-sursat və təchizatın adı (ədəd)	20 sentyabr tarixdən 02 oktyabr tarixədək müsadirə olunan texnika, silah və sursat	Döyüş texnikası və silahları istifadə etməyə tələb olunan şəxsi heyətin sayı
Döyüş texnikası			
1	Zirehli texnika	31	31 ədəd × 3 nəfər = 93
2	Avtomobil texnikası	268	268 nəfər sürücü
3	Qoşqular	23	–
4	Yardımcı texnika	9	9 nəfər sürücü
Silahlar			
1	Atıcı silahlar	2608	2608 nəfər atıcı
2	Qumbaraatanlar	235	235 ədəd × 2 nəfər = 470
3	Top və haubitsalar	60	60 ədəd × 6 nəfər = 360
4	Minaatanlar	64	64 ədəd × 5 nəfər = 320
5	Tank əleyhinə silahlar	58	58 ədəd × 3 nəfər = 174
6	HHM silahları	165	165 ədəd × 6 nəfər = 990
Döyüş sursatları			
1	Raketlər	1700	–
2	Top və haubitsa mərmiləri	5177	–
3	Zenit top mərmiləri	31771	–
4	Minaatan mərmiləri	12806	–
5	Qumbaralar	5880	–
6	Əl qumbaraları	3068	–
7	Patronlar	2009970	–
8	Digər sursatlar	5778	–
Cihazlar			
1	Optik cihazlar	314	–
2	Digər cihazlar	38	–
Təchizat			
1	Fərdi təchizat vasitələri	1027	–
2	Müxtəlif silahların qurğuları	15	–
3	Digər təchizat vasitələri	3323	–
Cəmi			5292 nəfər

Qeyd: cədvəldə lokal xarakterli antiterror tədbirləri zamanı məhv edilən döyüş texnikası, silah və sursat nəzərə alınmayıb; gizlədilən silah-sursatın aşkar edilməsi ilə cədvəldə qeyd olunan rəqəmlər dəyişə bilər.

[0%90%D1%84%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D%BD%D0%B5_\(2001%E2%80%942021\)](https://www.unikal.az/news/282783/son-29-ilde-ermenistan-ehalisinin-sayi-700min-neferedek-azalib)

8. Son 29 ildə Ermənistan əhalisinin sayı 700 min nəfərədək azalıb: [Elektron resurs] / – Bakı, 2021, 17 mart.

URL: <https://unikal.az/news/282783/son-29-ilde-ermenistan-ehalisinin-sayi-700min-neferedek-azalib>

9. Müdafiə Nazirliyinin məlumatı: [Elektron resurs] / – Bakı, 2023, 19 sentyabr.

URL: <https://mod.gov.az/az/news/mudafie-nazirliyinin-melumati-49361.html>

10. Ermənistan mina və silahların daşınması məqsədilə Laçın yolundan istifadə edir: [Elektron resurs] / – Bakı, 2023, 5 yanvar.

URL: https://www.google.com/search?q=Erm%C9%99nistan+2021+isdehsal%C4%B1+mina+da%C5%9Fnmas%C4%B1&rlz=1C1CEU_enAZ870AZ870&oq=Erm%C9%99nistan+2021+isdehsal%C4%B1+mina+da%C5%9Fnmas%C4%B1&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIJCAEQIRgKGKAB0gEKMTI0MDk2ajBqNKgCALACAA&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Аннотация

Анализ локальных антитеррористических мер в Карабахском экономическом регионе

Гейдар Пириев, Ариф Гасанов, Яшар Керимов

В статье рассматриваются, что незаконные армянские вооруженные формирования в Карабахском экономическом районе использовали гражданские объекты в военных целях, а азербайджанская армия в ходе антитеррористических мероприятий провела успешную операцию только против целей военного назначения. Дан сравнительный анализ антитеррористических операций Франции в Африке, США в Афганистане, Российской Федерации против террористов в Сирии с антитеррористическими мероприятиями локального характера, проводимыми в Карабахском экономическом районе.

Раскрыта роль высокоточного оружия, применяемого азербайджанской армией во время антитеррористических мероприятий, и особенности антитеррористических мероприятий, проводимых против незаконных вооруженных формирований в сложных условиях местности. После завершения антитеррористических мероприятий локального характера по количеству конфискованной боевой техники, оружия и боеприпасов определяется предполагаемая численность незаконных вооруженных формирований с требуемым составом личного состава.

Обнародовано официальное число армянских жителей, покинувших Карабах, а также установлено, что не менее 30% из них были привлечены в состав незаконных армянских вооруженных формирований и участвовали в боях против Азербайджанской Армии.

Было показано, что Азербайджанская Республика в кратчайшие сроки завершая антитеррористические мероприятия локального характера в соответствии с требованиями международных конвенций и взятыми на себя обязательствами и соблюдает нормы международного права, а также принципы гуманитарного права.

Ключевые слова: суверенитет, Карабах, антитеррор, миф, оружие, мир

Abstract

Analysis of local anti-terrorist measures in Karabakh economic region

Heydar Piriye, Arif Hasanov, Yashar Karimov

The article describes the use of civilian objects by illegal Armenian Armed Forces in the Karabakh economic region for military purposes and the successful operation of the Azerbaijani army against military targets only during anti-terrorist activities. A comparative analysis of France's anti-terrorist operations against terrorists in Africa, the United States in Afghanistan, and the Russian Federation in Syria with local anti-terrorist actions in the Karabakh economic region is given.

The role played by the high-precision weapons used by the Azerbaijani Army during anti-terrorist measures and the features of anti-terrorist measures against illegal armed formations in difficult terrain conditions were disclosed. After the completion of local counterterrorism measures, the number of military equipment, weapons and ammunition confiscated is determined by the composition of the required personnel and the probable number of illegal armed formations.

The official number of Armenian residents who left Karabakh was announced, and at least 30% of them were involved in illegal Armenian armed formations and participated in the battles against the Azerbaijani army.

It was indicated that the Republic of Azerbaijan should complete local counterterrorism measures in a short time in accordance with the requirements of international conventions and obligations and comply with the norms of international law, as well as the principles of humanitarian law.

Keywords: sovereignty, Karabakh, anti-terror, myth, weapons, peace

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 18.01.2024

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 26.01.2024

Çapa qəbul edilmişdir: 12.02.2024